

DANMARK HAR BRUG FOR EN HANDLEPLAN FOR UDDANNELSE FOR BÆREDYGTIG UDVIKLING

I foråret 2021 gik 12 elev- og studenterorganisationer sammen i et fælles opråb for et øget fokus på bæredygtighed i uddannelsessektoren: Uddannelser For Fremtiden. På baggrund af ungdommens opråb indkaldte Astrid Carøe (SF) børne- og undervisningsminister Pernille Rosenkrantz-Theil og uddannelses- og forskningsminister Ane Halsboe-Jørgensen til åbent samråd om, hvordan regeringen vil sikre, *”at klima- og bæredygtighedsdagsordenen bliver en integreret del af alle uddannelser, lige fra folkeskole til de videregående uddannelser.”*

Til samrådet d. 13. april 2021 spurgte MF Uffe Elbæk børne- og undervisningsministeren om, hvorvidt regeringen havde planer om at lave en samlet national grøn uddannelsesstrategi, for at sikre et systematisk arbejde med bæredygtig uddannelse. Dertil svarede Pernille Rosenkrantz-Theil, at *”hvis du Uffe, vil skrive en handlingsplan og en national strategi for grønne uddannelser, så vil jeg gerne gennemføre ikke det hele – det vil jeg ikke love – men store dele af det.”*

På den baggrund samledes vi – afsenderne på dette dokument – for at udarbejde en sådan handleplan til ministeren. Med de unge fra Den Grønne Studenterbevægelse som de primære drivkræfter i skriveprocessen er dette dokument blevet til i løbet af månederne efter samrådet.

I det følgende vil vi motivere, hvorfor en handleplan er nødvendig, samt skitsere vores forslag til en national handleplan for uddannelse for bæredygtig udvikling. Vi håber, at både børne- og undervisningsminister Pernille Rosenkrantz-Theil og uddannelses- og forskningsminister Jesper Petersen med udgangspunkt i vores arbejde, vil støtte etableringen og driften af det nationale råd for bæredygtig uddannelse og de syv uddannelsespartnerskaber.

Caroline Bessermann, aktivist i Den Grønne Studenterbevægelse

Elise Sydendal, aktivist i Den Grønne Studenterbevægelse

Eskil Nordahl Fundal, aktivist i Den Grønne Studenterbevægelse

Jacob Axelsen, folkeskolelærer, Damhusengens Skole

Jeppe Læssøe, professor emeritus ved DPU og formand for RCE-Danmark

Mads Strarup, vicerector på Københavns åbne Gymnasium og initiativtager til Gymnasieskolernes Klimaalliance

Maja Kofod Jensen, aktivist i Den Grønne Studenterbevægelse

Nina Olsen, vicedirektør i Danske Erhvervsskoler og -Gymnasier

Steen Hildebrandt, Ph.d., professor emeritus og medlem af Folketingets rådgivende 2030-panel

Thomas Ravn-Pedersen, direktør i Verdens Bedste Nyheder og medlem af Folketingets rådgivende 2030-panel

Trine Alette Panton, bestyrelsesmedlem RCE Denmark

Uffe Elbæk, medlem af Folketinget

Håb & handlekraft: Uddannelse er nøglen til et bæredygtigt samfund

Vores verden er præget af en række kriser: klimaforandringer, biodiversitet i frit fald og stigende global ulighed. Derfor er det afgørende, at vi hurtigst muligt etablerer og udvikler et bæredygtigt samfund. Et samfund, der holder sig inden for de planetære grænser og derigennem sikrer sine borgeres nuværende behov uden at forringe fremtidige generationers mulighed for at få opfyldt deres behov. Men hvordan skaber vi et bæredygtigt samfund for både nuværende og kommende generationer?

For at skabe et mere bæredygtigt samfund er der brug for bæredygtig uddannelse. Uddannelse er nøglen til – og en forudsætning for – at skabe et bæredygtigt samfund, fordi uddannelse udvikler og kvalificerer vores tanker om og ageren i verden. Ligesom demokratisk dannelse opdrager til, demokratiske værdier, skal ”bæredygtig dannelse” forberede fremtidens borgere til at kunne tage del i et bæredygtigt samfund.

Danmark er forpligtet

Tilbage i 90’erne begyndte UNESCO at arbejde med begrebet ”Uddannelse for Bæredygtig Udvikling” (UBU) og begrebet indgår i dag i FN’s Verdensmål, hvor man blandt andet kan finde det i delmål 4.7 under mål 4 om kvalitetsuddannelse og delmål 12.8 under delmål 12 om ansvarligt forbrug og produktion. Tilbage i december 2020 anbefalede folketingets 2030-panel, at bæredygtig udvikling bliver en national prioritet, der integreres i undervisningen på alle niveauer, og at der arbejdes systematisk med området.

Men også elever, kursister og studerende efterspørger handling. Senest gik 12 elev- og studenterorganisationer i foråret 2021 sammen i kampagnen *Uddannelser For Fremtiden*: et fælles opråb for bæredygtig uddannelse. Her krævede organisationerne mere fokus på bæredygtighed i forbindelse med både undervisning, formål og drift i hele uddannelsessektoren. Vi skylder børn og unge at klæde dem ordentligt på til de store udfordringer, vores verden og samfund står over for. Desuden efterspørger erhvervslivet i stigende grad bæredygtige kompetencer – både konkrete bæredygtige tekniske kompetencer og de mere ”bløde” som f.eks. klimakommunikation.

Der bør derfor ikke herske tvivl: Danmark er forpligtet på at skabe uddannelse for bæredygtig udvikling - ikke blot fordi vi har skrevet under på FN’s Verdensmål, men også på grund af vores grundlæggende ansvar for planeten og fremtidige generationer. Og vi vil have reel uddannelse for bæredygtig udvikling i overensstemmelse med begrebets egentlige betydning og substansen i verdensmålene - ikke overfladiske skåltaler og verdensmåls-nåle.

Danmark halter bagefter i forhold til vores nordiske og europæiske nabolande

Nogen vil måske indvende at bæredygtighed fylder rigeligt i det danske uddannelsessystem, og at der ikke er et behov for at gøre mere. Faktum er imidlertid, at Danmark halter langt bagefter både vores nordiske naboer og andre lande i EU, når det kommer til bæredygtig uddannelse.

Ser man på Nordisk Råds Rapport "Mapping Education for Sustainability..." fra foråret 2021, er det tydeligt, at Danmark er bagud ift. særligt Norge og Finland, når det kommer til systematisk at integrere uddannelse for bæredygtig udvikling i uddannelsessektoren. Og i Sverige er det et krav at alle videregående uddannelsesinstitutioner skal fremme bæredygtig udvikling. Den svenske regering har i mange år finansieret et videnscenter for Uddannelse for Bæredygtig Udvikling.

Derudover har Tyskland og Irland i mange år haft en national handlingsplan for uddannelse for bæredygtig udvikling, der beskriver konkrete mål og delmål for alle uddannelsesniveauer og hvilke beslutningstagere, der har ansvar for at implementere hvad.

Der er ikke skyggen af samme visionære og systematiske tilgang til emnet i Danmark, og det er der akut brug for at få gjort op med. Derfor skitserer vi på de næste sider, hvordan en handleplan for uddannelse for bæredygtig udvikling kan se ud i Danmark. Uddannelse for bæredygtig udvikling og øvrige nøglebegreber er beskrevet sidst i forslaget.

En handleplan for uddannelse for bæredygtig udvikling

Udviklingen mod en uddannelsessektor med bæredygtighed i fokus er allerede i gang, men det går langsomt og er ofte båret af enkeltstående initiativer, der afhænger af nogle få ildsjæle eller lokale initiativer. Der er brug for, at vi arbejder systematisk med bæredygtighed i uddannelsessystemet. Derfor foreslår vi en national handleplan for uddannelse for bæredygtig udvikling, der skal hjælpe med at kvalificere, koordinere, udbrede, understøtte og videreudvikle indsatsen for en uddannelsessektor hvor bæredygtighed er i centrum.

Handleplanen skal sikre at Folketinget og Regeringen får kvalificeret vejledning om uddannelse for bæredygtig udvikling, samt sørge for en demokratisk forankring af den bæredygtige forandring af vores uddannelsessektor, så elever, studerende, kursister, lærere, undervisere og ledere, bliver de afgørende forandringsskabere.

Handleplanens overordnede målsætning er:

At sikre rammerne for, at alle elever, studerende og kursister på alle uddannelsesniveauer og -områder modtager uddannelse for bæredygtig udvikling med udgangspunkt i en helhedstænkning af institutionen hvor bæredygtighed tænkes ind i både undervisning, drift ledelse og samarbejde med det omgivende samfund.

Uddannelse for bæredygtig udvikling er:

Uddannelse for Bæredygtig Udvikling (UBU) har fokus på det brede bæredygtighedsbegreb og dermed forholdet mellem den miljømæssige, sociale og økonomiske bæredygtighed. UBU bygger på systemisk tænkning og tværfaglighed, hvor elever, studerende og kursister udvikler kompetencer til at kunne reflektere, identificere og handle på deres viden om bæredygtige problemstillinger, dilemmaer og udviklingsmuligheder.

Vores handleplan omfatter to dele:

- 1) *Et Nationalt Råd for Uddannelse for Bæredygtig Udvikling*
- 2) *7 bæredygtige uddannelsespartnerskaber*

Nationalt Råd for Uddannelse For Bæredygtig Udvikling:

Det Nationale Råd for Uddannelse for Bæredygtig Udvikling (UBU) vil indsamle erfaringer, videreformidle best practice og rådgive uddannelsespartnerskaberne, regeringen og Folketinget. Derudover vil det Nationale Råd for UBU rådgive offentlige og private puljer og fonde om forskning og udvikling inden for uddannelse for bæredygtig udvikling. Rådet vil være uaf-

hængigt og bestå af en række forskere og eksperter inden for UBU-området, samt en repræsentant fra hvert af de bæredygtige uddannelsespartnerskaber. Til rådet tilknyttedes et lille sekretariat. Rådet vil vejlede regeringen og de bæredygtige uddannelsespartnerskaber om uddannelse for bæredygtig udvikling. Derudover har rådet til opgave at udgive en årlig statusrapport om uddannelse for bæredygtig udvikling i Danmark.

Bæredygtige uddannelsespartnerskaber:

Udover Det Nationale Råd for UBU, er hovedelementet i handleplanen 7 bæredygtige uddannelsespartnerskaber for hele uddannelsessektoren. Partnerskaberne vil arbejde med, hvordan vi kan fremme uddannelse for bæredygtig udvikling i Danmark helt fra lokalt og institutionelt niveau til det nationale niveau, både ved at komme med anbefalinger til politikere og andre aktører og ved selv at igangsætte forandringsskabende initiativer. I uddannelsespartnerskaberne vil der være fokus på handling og produkt – det vil være et handlefællesskab, der arbejder aktivt for at skabe forandringer. Derfor er det afgørende, at de bæredygtige uddannelsespartnerskaber motiverer til udvikling.

Vi ønsker at oprette et uddannelsespartnerskab for hver af følgende uddannelsesområder:

- 1) Grundskoler
- 2) Erhvervsuddannelserne
- 3) Gymnasiale uddannelser
- 4) Korte- og mellemlange videregående uddannelser
- 5) Lange videregående uddannelser
- 6) Voksen- og efteruddannelser
- 7) Folkeoplysning.

Rammer for de bæredygtige uddannelsespartnerskaber

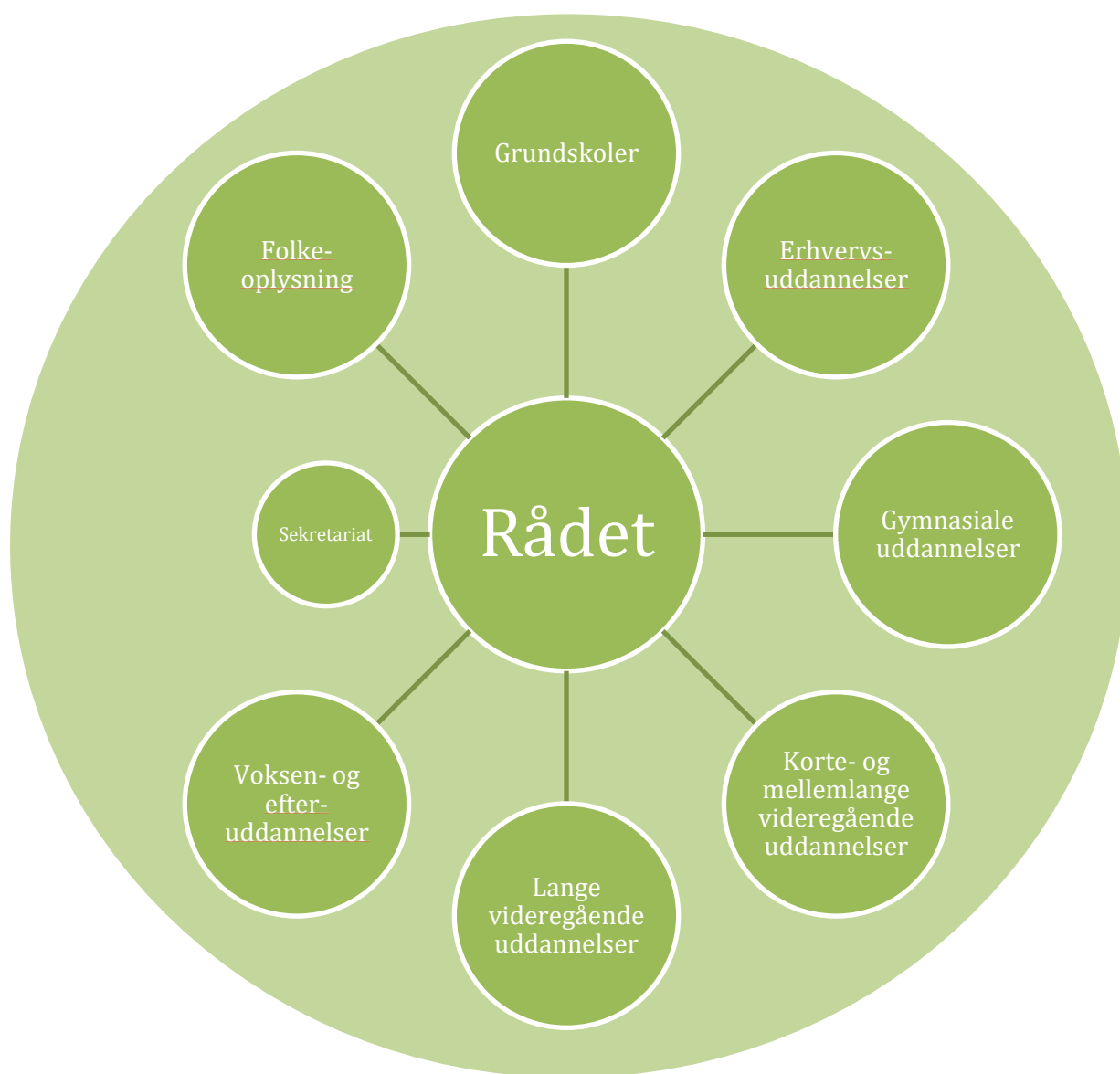
Til partnerskaberne inviteres relevante interesseorganisationer, arbejdsmarkedets parter og elev- og studenterorganisationer, således at alle relevante aktører på de specifikke uddannelsesområder er repræsenteret.

I hvert partnerskab vælges en forperson, der har det overordnede ansvar for, at partnerskabet leverer på de opgaver, der bliver stillet. Uddannelsespartnerskaberne får sekretariatsbetjening og vejledning fra det Nationale Råd for UBU i alle faser.

Samtlige bæredygtige uddannelsespartnerskaber og det Nationale Råd for UBU mødes i *Det Bæredygtige Uddannelsesforum*, for at drøfte problemstillinger på tværs af hele uddannelsessektoren, og for at sikre en rød tråd fra folkeskolen og videre gennem uddannelsessystemet.

Det Bæredygtige Uddannelsesforum mødes én gang årligt, og det er sekretariatet i det Nationale Råd for UBU, der har ansvar for at indkalde.

Modellen med de bæredygtige uddannelsespartnerskaber evalueres hvert tredje år – altså første gang i 2024 – med henblik på at optimere den, hvis der er behov for dette.

De bæredygtige uddannelsespartnerskabers arbejdsproces

Partnerskabernes arbejde inddeles i fire faser til og med 2024.

Fase 1: Vidensindsamling, 1. halvår 2022

Uddannelsespartnerskabernes første opgave er at *identificere hvilke barrierer og muligheder der er for uddannelse for bæredygtig udvikling i Danmark på deres uddannelsesområde.*

Partnerskaberne vil få vejledning og sekretariatsbistand fra det Nationale Råd for UBU i arbejdet med at kortlægge, hvordan der arbejdes med uddannelse for bæredygtig udvikling på partnerskabets område og undersøge udviklingspotentialer, og hvilke forhindringer institutionerne støder på i arbejdet med uddannelse for bæredygtig udvikling i undervisning, drift, ledelse og i samspillet med det omkringliggende samfund. Ved fasens afslutning indleverer partnerskaberne en rapport over deres arbejde til Folketinget, regeringen og det Nationale Råd for UBU, der laver en samlet offentliggørelse af resultaterne.

Fase 2: Udarbejdelse af anbefalinger til regeringen og Folketinget, 2. halvår 2022

Uddannelsespartnerskabernes anden opgave er på baggrund af fase 1 *at udarbejde konkrete anbefalinger til, hvordan regeringen og Folketinget, kan fremme uddannelse for bæredygtig udvikling i Danmark gennem lovgivning, bekendtgørelser, partnerskaber og støttestrukturer.*

I arbejdet skal uddannelsespartnerskaberne have fokus på en helhedstænkning af institutionen, hvor bæredygtighed tænkes ind i både undervisning, drift, ledelse og samarbejde med det omgivende samfund. Ved fasens afslutning indleverer partnerskaberne en rapport over deres anbefalinger til børne- og undervisningsministeren samt uddannelses- og forskningsministeren, Folketinget og det Nationale Råd for UBU, der laver en samlet offentliggørelse af anbefalingerne. Det forventes, at anbefalingerne tages alvorligt, og at regeringen og Folketinget igangsætter initiativer på baggrund af dem.

Fase 3: Igangsætning af egne initiativer, 1. og 2. halvår 2023

Uddannelsespartnerskabernes tredje opgave er på baggrund af fase 1 *at foreslå og igangsætte initiativer på deres egne uddannelsesområder, der skal fremme uddannelse for bæredygtig udvikling.*

Initiativerne der igangsættes af uddannelsespartnerskaberne, vil have fokus på en helhedstænkning af institutionen, hvor bæredygtighed tænkes ind i både undervisning, drift, ledelse og samarbejde med det omgivende samfund. Partnerskaberne kan foreslå initiativer, som andre organisationer eller institutioner kan sætte gang i, men bør også selv igangsætte projekter, der skal fremme uddannelse for bæredygtig udvikling på deres uddannelsesområde. Ved fasens afslutning udfærdiger uddannelsespartnerskaberne en oversigt over, hvilke initiativer de har foreslået og selv igangsat. Det Nationale Råd for UBU offentliggør en samlet rapport over

alle initiativer med henblik på, at resten af uddannelsesverdenen kan søge inspiration og vejledning.

Fase 4: Evaluering og videreudvikling af indsatsen, 1. og 2. halvår 2024

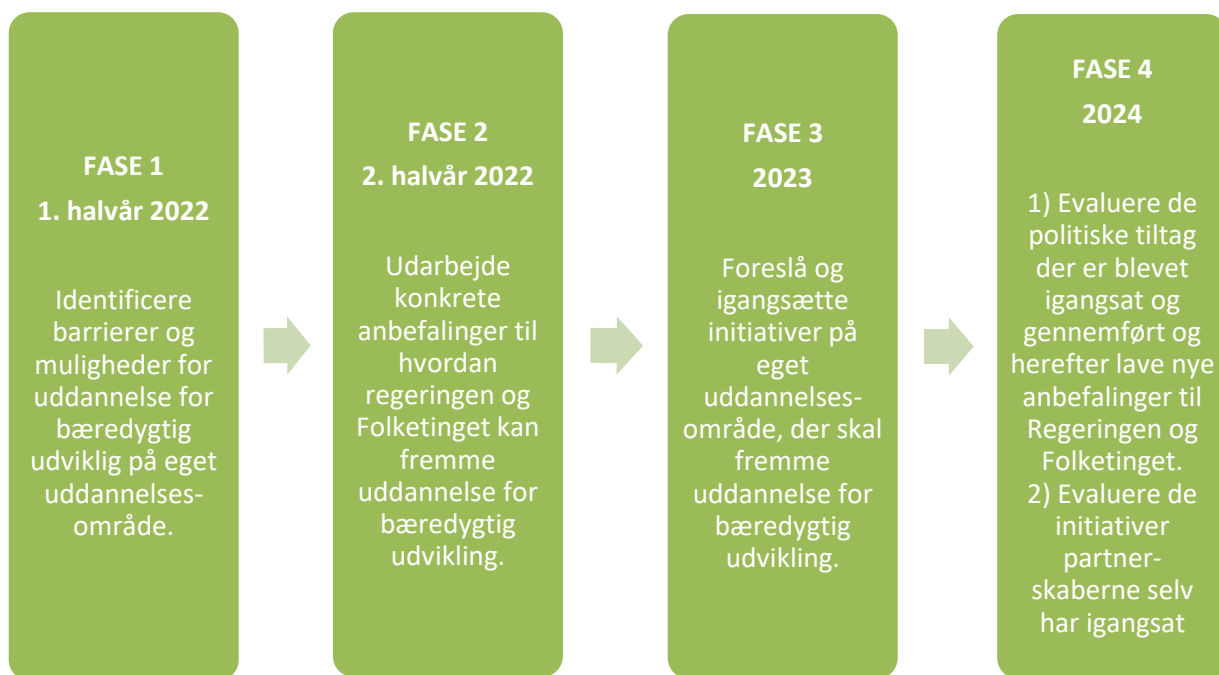
På baggrund af de sidste to års arbejde, skal partnerskaberne nu mødes med henblik på at evaluere både de politiske resultater og initiativerne. Opgaven er: *1) At evaluere effekten af de politiske tiltag der er blevet igangsat og gennemført på grundlag af anbefalingerne fra fase 2 og på den baggrund komme med nye anbefalinger til, hvordan Regeringen og Folketinget kan fremme uddannelse for bæredygtig udvikling i Danmark gennem lovgivning, bekendtgørelser, partnerskaber og støttestrukturer. 2) At evaluere de initiativer partnerskaberne selv har igangsat i fase 3 med henblik på at forbedre disse og anbefale og igangsætte nye initiativer.*

Ved fasens afslutning indleverer partnerskaberne en todelt rapport: Første del indeholder partnerskabets vurdering af de initiativer regeringen og Folketinget har igangsat på baggrund af anbefalingerne fra fase 2 samt en række nye anbefalinger til politikerne eller eventuel genanbefaling af tidligere anbefalinger, som Regeringen og Folketinget ikke har handlet på. Anden del indeholder partnerskabets vurdering af de initiativer, der er blevet igangsat på baggrund af fase 3 samt en oversigt over, hvordan disse kan forbedres samt hvilke nye initiativer Rådet anbefaler børne- og undervisningsministeren samt uddannelses- og forskningsministeren at sætte i gang for at fremme uddannelse for bæredygtig udvikling i Danmark.

Som før samler og offentliggør det Nationale Råd for UBU alle uddannelsespartnerskabernes resultater.

Evaluering af modellen efter 2024

Efter fase 4 vil modellen med de bæredygtige uddannelsespartnerskaber blive evalueret med henblik på at forbedre arbejdsgange i partnerskaberne samt skabe et beslutningsgrundlag for, hvordan partnerskaberne skal arbejde frem mod 2030.

Finansiering

Handleplanen forudsætter midler til, at den kan gennemføres og forankres bredt i uddannelsessektoren. Derfor foreslås det, at børne- og undervisningsministeren samt uddannelses- og forskningsministeren på finansloven afsætter midler til at sammensætte og opretholde et vel-fungerende Nationalt Råd for UBU samt ansætte medarbejdere i dettes sekretariat. Der bør ligeledes afsættes midler til de initiativer som partnerskaberne selv skal iværksætte, med henblik på at understøtte den udvikling som initiativerne har til hensigt at skabe og forankre inden for de forskellige uddannelsesområder. Vi foreslår følgende finansiering:

Lønmidler: Årligt 3 mio. kr. i 2022, 2023 og 2024

Lønmidlerne skal bruges til at ansætte et sekretariat, f.eks. bestående af én sekretariatsleder på fuldtid, en bogholder, en kommunikationsmedarbejder, en projektmedarbejder og to studentermedhjælpere.

Driftsmidler: Årligt 2 mio. kr. i 2022, 2023 og 2024.

Driftsmidlerne skal bruges til den daglige drift af Det Nationale Råd for UBU og sekretariatet, samt udgifter til at understøtte de bæredygtige uddannelsespartnerskaberne og Det Bæredygtige Uddannelsesforum.

Midler til kortlægnings-, evaluerings- og udviklingsarbejde: Årligt 1,5 mio. kr. i 2022, 2023 og 2024.

Udviklingsmidlerne udgør en basisfinansiering til uddannelsespartnerskabernes opgaver med at kortlægge udviklingsområder og igangsætte projekter, der understøtter udviklingen af uddannelse for bæredygtig udvikling.

Uddannelse for Bæredygtig Udvikling har fokus på systemisk tænkning, tværfaglighed og handlekompetence

Nedenfor er en uddybning af, hvad der kendetegner uddannelse for bæredygtig udvikling og øvrige nøglebegreber.

Uddannelse for Bæredygtig Udvikling (UBU) er ikke blot at få faktuel viden om klimaforandringerne, biodiversitet, miljøproblemer eller vedvarende energi. Det handler også om systemisk tænkning og tværfaglighed, samt at elever, studerende og kursister udvikler kompetencer til at kunne handle på deres viden. Derfor er der også fokus på det brede bæredygtighedsbegreb, hvor elever, studerende og kursister opnår en forståelse for forholdet mellem den miljømæssige, sociale og økonomiske bæredygtighed.

Systemisk tænkning:

Verden er i dag mere kompleks end nogensinde før og dette stiller store krav til den enkelte, hvis man skal kunne overskue omfanget af de problemer, vi står over for i dag. Det er ikke målet med UBU - ej heller realistisk eller formålstjenstligt - at enkeltindividet skal have det fulde og hele overblik, men UBU indeholder et fokus på systemisk tænkning, som er afgørende for at vi lykkes med en samlet indsats. Frem for at opdele verden i enkeltdele og beskrive deres forhold mekanisk, skal eleven, den studerende og kursisten rustes til at kunne tænke i sammenhænge og helheder. En systemisk tænkning skaber helhedsforståelse f.eks. en bedre forståelse for forholdet mellem det lokale og globale, individ og fællesskab, samt en styrket evne til at identificere forbindelser mellem forskellige problemer og løsninger og de strukturer de indgår i.

Tværfaglighed:

Mange af verdens vigtigste udfordringer i dag kan ikke isoleres til enkeltfaglige problemstillinger. Ikke desto mindre hersker der fortsat og særligt i det videregående uddannelsessystem, en udbredt søjle- og silotænkning, som skaber barrierer for nytænkning og innovativ problemløsning. For at opfylde verdensmålene og skabe bæredygtig omstilling er der derfor også behov for en høj grad af tværfaglighed.

Handlekompetence:

Størstedelen af vores uddannelsessystem i dag er generelt fokuseret på viden. Men i et bæredygtigt samfund er der brug for et lag mere; at den etablerede viden skal kunne omsættes til handling. Derfor betyder UBU også et øget fokus på handlekompetence, så vi uddanner borgere, der ikke kun forstår den verden, de er en del af, men som også har kompetencerne til at bruge den viden til at skabe reelle, positive forandringer. Det kan både være ved at omsætte

viden til konkrete produkter, men også foregå som et samarbejde med omkringliggende aktører, eller som konkrete øvelser og omstillingsprojekter lokalt på uddannelsesinstitutionen.

Ikke indoktrinering eller adfærdsmanipulation:

UBU handler ikke om politisk indoktrinering og adfærdsmanipulation, men om at fremme demokratisk deltagelse i formningen af vores fælles fremtid. Det handler om at give borgere viden, håb og handlekraft til at påvirke og tage aktiv del i den verden, de er en del af. Dermed er uddannelse i bæredygtig udvikling i god overensstemmelse med dansk demokratisk kultur og folkeoplysning.

“Whole institution” som tilgang:

UBU er uddannelse OM, FOR og SOM bæredygtighed. Det rummer både et teoretisk og et praksisorienteret element. Det indebærer et særligt “perspektiv” eller formål og dermed en særlig måde at anskue problemstillinger på. Af samme grund kan bæredygtighed derfor ikke forbeholdes ét fag, forløb eller kursus, men derimod tænkes på tværs af fag og hele uddannelsesinstitutionens virke.

UNESCO anbefaler at bruge en ”Whole institution-tilgang”, hvor bæredygtighed tænkes ind i fire “grundpiller”:

- Undervisning
- Faciliteter/drift
- Ledelsen af skolen
- Samspillet med det omgivende samfund (fx åben skole, samarbejde med virksomheder, organisationer og andre institutioner i lokalområdet)

Ved at indtænke bæredygtighed i hele institutionens virke bliver det pædagogiske princip om helhedstænkning dermed en integreret del af undervisningen i bæredygtighed. På den måde kommer institutionens faciliteter f.eks. til at fungere som “levende laboratorie” for handlingsorienteret undervisning, samtidig med, at elever, studerende og kursister får ejerskab, f.eks. gennem oprettelsen af grønne råd.